

УДК 94(477) “20”:070

В. В. Данилевський**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛЬНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ
(1985–1991 рр.): ІСТОРІОГРАФІЯ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

Проаналізовано історіографію років незалежності України, присвячену проблемі висвітлення історії функціонування української літературно-художньої та громадсько-політичної журнальної періодики як носія національної ідеї, засобу формування патріотизму і консолідуючого чинника суспільства в роки перебудови (1985–1991 рр.). Констатується, що якісно новий період у розвитку української історіографії розпочався зі здобуттям Україною державної незалежності (1991 – початок XXI ст.). Відійшли у минуле притаманні радянській історіографії принципи класовості і партійності. Відкрилися широкі можливості для неупередженого, позбавленого ідеологічного диктату вивчення концептуально-тематичних особливостей української журнальної публіцистики у період перебудови, з'ясування ролі й місця літературно-художніх і громадсько-політичних журналів у процесі відродження національної ідеї та боротьби за утвердження української державності.

Ключові слова: журнали, журналістика, історіографія, перебудова, преса, публікації, публіцистика, суспільство, часопис.

Постановка проблеми. Проблематика історії української журнальної публіцистики періоду перебудови (друга половина 1980-х – серпень 1991 рр.) і, зокрема, ролі у процесах суспільно-політичних трансформацій літературно-художніх і громадсько-політичних журналів донедавна фактично залишалася поза увагою дослідників. І лише останнім часом посилилася увага до вивчення та систематизації знань про цю важливу складову духовного життя українського суспільства, всебічного і об'єктивного її осмислення. Одним із напрямів цієї роботи є аналіз історіографії дослідження історії літературно-журнального процесу періоду перебудови.

Здійснений за історико-хронологічним та проблемно-тематичним принципами аналіз досліджень з історії українських літературно-художніх і громадсько-політичних журналів періоду перебудови та публікації на їх сторінках суспільно значимих матеріалів дав підстави для узагальнюючого висновку про те, що ця тема є малодослідженою і знайшла лише епізодичне і фрагментарне відображення у вітчизняній історіографії. В існуючих на сьогодні окремих матеріалах (здебільшого наукових та публіцистичних статтях) автори, переважно фахівці-філологи з історії, теорії і практики журналістики, торкаються лише деяких аспектів української журнальної публіцистики періоду перебудови, залишаючи поза увагою комплексний

аналіз змістовно-тематичного наповнення журналів та їх вплив на процес національного відродження України.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика функціонування української публіцистики в роки перебудови крізь призму історіографічного аналізу ще не стала предметом окремого ґрунтовного історичного дослідження в сучасному осмисленні, тобто з відкиданням радянського ідеологічного нашарування. Окремі аспекти піднятої нами проблеми вивчали такі дослідники, як С. Костишева, Н. Желіховська, Л. Нечипоренко, І. Храмцова [1].

Мета статті. Висвітлення історії функціонування української журнальної публіцистики в період перебудови (1985 – 1991 рр.) крізь призму аналізу історіографії періоду незалежності.

Виклад основного матеріалу. У науковому осмисленні ролі української літературно-художньої та громадсько-політичної журнальної періодики як носія національної ідеї, засобу формування патріотизму і консолідуючого чинника суспільства в роки перебудови з усього доробку можна виокремити два періоди вивчення історіографії проблеми. Перший охоплює 1985–1991 рр., другий розпочався з проголошенням України незалежною державою і триває до теперішнього часу. Саме другий історіографічний період ми й охарактеризуємо у цій статті.

Якісно новий період у розвитку української історіографії розпочався зі здобуттям Україною державної незалежності (1991 – початок ХХІ ст.). Відійшли у минуле притаманні радянській історіографії принципи класовості і партійності. Відкрилися широкі можливості для неупередженого, позбавленого ідеологічного диктату вивчення концептуально-тематичних особливостей української журнальної публіцистики у період перебудови, з'ясування ролі й місця літературно-художніх і громадсько-політичних журналів у процесі відродження національної ідеї та боротьби за утвердження української державності.

Певною мірою рубіжним етапом, початком складного періоду розвитку наукових досліджень про місце преси, в тому числі й журнальної публіцистики, у нових суспільно-політичних умовах стала проведена у 1992 р. у Львові Міжнародна науково-практична конференція і виданий на основі виголошених доповідей і повідомлень збірник матеріалів «Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України» [2]. Відтоді обговорення як проблем дослідження історії, так і новітніх проблем української періодики відбувалося на науково-теоретичних конференціях «Українська періодика: історія і сучасність», що були започатковані у Львові. Під час цих конференцій за участю науковців і практиків традиційно працюють секції «Історія української періодики», «Українська періодика: традиції, сучасний стан, перспективи», «Українська журналістика в іменах» та інші [3].

Наступними кроками у цьому напрямі стали праці 1990-х рр., в яких досліджувалися загальні тенденції трансформаційних процесів систем масової комунікації, включаючи і з'ясування ролі літературно-художніх та

громадсько-політичних журнальних видань України у суспільно-політичних та соціокультурних процесах другої половини 1980-х – початку 1990-х рр., а також інших періодів.

В контексті досліджень журнальної публіцистики значний науковий інтерес становлять проблемно-тематичні праці сучасного історика преси М. Ф. Нечиталюка, які охоплюють широкий спектр проблем української журнальної публіцистики, зокрема аналізуються здобутки і прорахунки дослідників української преси, осмислюються методологічні засади історико-журналістських досліджень [4]. Ще в 1995 р. він наголошував на необхідності теоретичної розробки комплексного конкретно-наукового методу дослідження друкованих періодичних видань [5].

Важливим, з точки зору міждисциплінарних зв'язків, видається обґрунтоване М. Ф. Нечиталюком положення про те, що впродовж ХХ ст. сформувалася і розвивається окрема наукова галузь журналістикознавства – історія української журналістики, яка співіснує з історичною наукою і такими відносно самостійними науковими дисциплінами, як історія і теорія публіцистики і, безумовно, заслуговує на більшу увагу [6].

Проблеми участі України у світовому інформаційному просторі розглядаються у праці О. В. Чекмишева [7].

Для оцінювання історіографічного доробку українських вчених з проблем періодики заслуговують на увагу узагальнення, зроблені В. В. Різуном і Т. В. Скотниковою. Зокрема, вони доводять, що у журналістикознавчих дослідженнях завжди домінували історичні праці, які за радянських часів становили 58 % від загальної кількості дисертацій у цій галузі. У роки незалежності ця цифра зменшилася до 40 %, проте й досі історичні праці мають найбільшу питому вагу. Другу за обсягом частку досліджень становлять роботи щодо пропагандистського і соціального впливу засобів масової інформації – 35 % [8].

Однак, як зазначає І. М. Барановська, незважаючи на наявність дисертацій, що з'явилися останнім часом, вкрай актуальним залишається подальше вивчення історії українських періодичних видань, передусім порівняльний аналіз періодики, в тому числі й журнальної, епохи тоталітаризму, часів перебудови та сучасного періоду. На часі розробка наукової концепції і методологічних засад дослідження української преси, підготовка фундаментальної праці з історії української преси, повної бібліографії українських періодичних видань, енциклопедичного словника тощо. Свої висновки дослідниця зробила на основі аналізу процесу висвітлення історії та проблематики досліджень українських періодичних видань різних хронологічних періодів. У своїй праці нею охарактеризовано конкретні кандидатські й докторські дисертації з журналістики кінця ХХ ст., присвячені дослідженню української періодики [9].

Якісно нові висновки та узагальнення, які дозволяють переосмислити наукові стереотипи щодо включення журнальної публіцистики другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. у площину історичного аналізу, зробила

історик С. О. Костишева. Однією з перших у вітчизняній історіографії дослідниця зробила спробу історичної реконструкції процесу становлення та розвитку новітньої системи друкованих засобів масової інформації України, включаючи період «перебудови». У її працях отримали додаткову аргументацію твердження про те, що домінування у політичному дискурсі Комуністичної партії за часів перебування УРСР у складі СРСР, жорсткий і всеосяжний контроль (економічний, політичний, ідеологічний) правлячої партії над усією системою засобів масової інформації, притаманний радянській системі моноідеологізм фактично унеможлилювали вільний розвиток української журнальної періодики та повноцінне її функціонування як інформатора суспільства, зводячи її функції в основному до «колективного пропагандиста та агітатора».

На основі всебічного історіографічного аналізу С. О. Костишева на початку 2000-х рр. дійшла принципового для нашого дослідження висновку про те, що при наявності величезного масиву політологічної, юридичної, соціологічної та журналістичнознавчої літератури, присвяченої різним аспектам функціонування друкованих засобів масової інформації України досліджуваного нами періоду, практично немає вітчизняних робіт, виконаних саме в історичному форматі, на методологічній основі сучасної історичної науки [10].

Для дослідження обраної нами теми статті особливо цінними є праці Н. С. Желіховської, у яких йдеться про особливості розвитку української публіцистики на прикладі журналів «Вітчизна» і «Київ» у період суспільно-політичних змін 1985–1991 рр. Нею здійснено вивчення проблемно-тематичних та ідейних аспектів публіцистичних творів досліджуваного періоду, акцентовано увагу на висвітленні морально-етичної, культурологічної та історичної проблематики на шпальтах журналів «Вітчизна» і «Київ».

Дослідниця обґрунтувала висновок про те, що українська журнальна публіцистика, відгукнувшись на демократичні зміни у суспільстві в період перебудови, прагнула відмовитися від нав'язуваних раніше стандартів та орієнтирів. Проголошена гласність сприяла трансформації журнальної публіцистики – спочатку відбулися зміни на рівні вибору тематики матеріалів, а потім на рівні ідеологічної переорієнтації, яка сприяла створенню колективної національної ідентичності. А проєкція моралі через публіцистику на свідомість читачів дала можливість відомим письменникам у період перебудови декларувати свою позицію і таким чином впливати на читацьку аудиторію. При цьому на сторінках журналів «Вітчизна», «Київ» та інших українських часописів простежується різноманітна, інколи діаметрально протилежна ідейно-тематична спрямованість публіцистичних матеріалів [11].

На особливу увагу заслуговує стаття Н. С. Желіховської «Трансформація концепції української публіцистики перехідного періоду», в якій автор із сучасних методологічних позицій аналізує висвітлення в журналах «Вітчизна» і «Київ» таких тем, як охорона історичної пам'яті та духовної спадщини, «повернута» література, реабілітація творчої інтелігенції, викриття культу

Сталіна та реабілітація жертв політичних репресій. Ці публікації, на думку автора, сприяли формуванню емоційного, негативного ставлення до радянської влади шляхом висвітлення подробиць про трагічну долю діячів культури. Важливою вбачається спроба автора простежити процес зміни акцентів у часописах у висвітленні історичних особистостей, від захопленої до критичної [12].

Історію становлення та розвитку щомісячного літературно-мистецького і громадсько-політичного часопису «Дзвін», в тому числі в час його найбільшої популярності, що припадає на період перебудови, досліджувала О. В. Усманова. Нею досліджено роль редакторів, які очолювали цей часопис і працювали над цим виданням у роки його існування, зокрема розкрито редакторську діяльність Р. Федоріва та його внесок у формування редакційної політики, жанрової та тематичної палітри журналу у контексті трансформаційних процесів другої половини 1980-х рр. [13].

Еволюції української преси і перетворення її від прокомуністичної на опозиційну в 1985–1991 рр. та аналізу суспільно-політичних процесів, що впливали на систему засобів масової інформації, присвячена праця Л. І. Нечипоренка. Він констатував, що одним із головних здобутків проголошеної гласності стала ліквідація «білих плям» української історії завдяки поверненню політично дискредитованих імен, літературно-мистецьких творів, наукових праць, розкриттю раніше заборонених тем, ширшому ознайомленню з працями закордонних дослідників, появі плюралізму думок, осмисленню сучасності крізь призму історичного досвіду. В утвердженні демократичних принципів діяльності преси він відзначає роль публіцистики журналів «Жовтень», «Україна», газети «Літературна Україна» [14].

Українську журнальну публіцистику 80-х рр. ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст. досліджує Л. С. Руденко. Нею проаналізовано публіцистичні твори на шпальтах літературно-художніх, суспільно-політичних, культурологічних та інформаційно-розважальних часописів цього періоду з метою виявлення в них засобів організації дійсності, характерних для постмодерністського світосприйняття, вивчено журнальні публіцистичні тексти, узагальнено сучасний досвід авторів-публіцистів [15].

Процес політизації української преси в епоху перебудови досліджує О. В. Мануїлова, зазначаючи, що після прийняття Закону СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» більшість друкованих ЗМІ, отримавши правові засади своєї діяльності, змінили свою політичну орієнтацію і погляди на соціально-економічні проблеми. При цьому, формально залишаючись партійними, видання перейшли на демократичні позиції і, по суті, фактично протистояли партійній пресі («Вечірній Київ», «Літературна Україна», «Вільна Україна», «Комсомольское знамя»). Автор робить висновок про те, що політика демократизації і гласності справила значний вплив на зміну характеру публікацій в періодиці, яка поступово трансформувалася в опозиційну [16].

Стан української журналістики в умовах наступу консервативних сил на демократію і гласність на завершальному етапі перебудови (1990–1991 рр.) аналізує М. С. Тимошик [17].

Не менш важливе значення для історіографії досліджуваної проблеми мають дискусійні праці науковців щодо періодизації історії української журналістики. Зокрема, С. І. Горевалов визначає чотири історіографічні етапи проблеми, перший з яких охоплює ХІХ ст. – початок ХХ ст., другий починається з часу утвердження більшовицької влади в Україні. Третій період автор окреслює від середини 1950-х рр. до 1991 р., зазначаючи, що після ХХ з'їзду КПРС радянські історики, хоча й продовжували дотримуватися заздалегідь визначених орієнтирів стосовно української преси, почали робити це більш наукоподібно, із залученням нових фактів, оприлюднених з досі навіть не згадуваних ними видань, посилаючись на газети і журнали, які були поза межею їх наукового досягнення. Початок якісно нового, четвертого періоду автор пов'язує з проголошенням незалежності України [18].

Дискутуючи з С. І. Гореваловим, свої міркування висловлює Т. А. Трачук, яка зазначає, що як науковий напрям історія українського журналістикознавства досі ніким ще по-справжньому не розроблялася і, по суті, перебуває на стадії збирання і нагромадження фактів. Цей висновок вона відносить і до періодизації історії журналістикознавства, пропонуючи власне бачення. На думку дослідниці, така періодизація має включати, окрім історичних, ще й теоретико-практичні дослідження в галузі журналістики.

Історію українського журналістикознавства, за Т. А. Трачук, слід поділити на періоди за хронологічно-тематичним і проблемно-регіональним принципами, що дасть змогу більш предметно аналізувати процес дослідження явищ української журналістики. Згідно з цим вона виокремлює сім періодів [19].

Один із варіантів концепції періодизації історії української преси, розробленої під керівництвом М. М. Романюка, запропонував науково-дослідний центр періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Розроблена науковцями концепція передбачає максимальне наближення методології до предмета вивчення, ставить за мету «якомога точніше пристосувати рух дослідницької думки до рельєфу досліджуваного простору» [20].

В історіографії української преси (періодичних друкованих видань) Я. Р. Дашкевич виділив два ступені: перший стосується вивчення історії української преси в аналітично-синтетичному аспекті зі селекцією для неї тих видань, що справді відіграли значну роль у громадсько-політичному і культурному житті української нації; другий її ступінь – історія історіографії української преси, що дає уявлення про те, як розвивалося вивчення історії преси і які є в ній досі прогалини [21].

Жанрових особливостей періодичних видань у своїх працях торкається О. К. Глушко – науковець, відомий публіцист і колишній головний редактор літературного-художнього журналу «Вітчизна» доби перебудови. Як фахівець

у галузі журнальної публіцистики особливу увагу він акцентує на такому жанрі аналітичної публіцистики, як журналістське розслідування, метою якого є виявлення гострих суспільних (економічних, політичних, соціальних, моральних, екологічних) проблем, справжні причини яких невідомі широкій громадськості. Він вважає, що головним принципом у роботі журналіста, який проводить розслідування, має бути гласність, створення відповідної атмосфери, громадської думки навколо теми [22].

Роль засобів масової інформації в процесі демократичного розвитку суспільства досліджував А. Г. Костирев. В його працях характеризуються моделі взаємодії політичної та медіа-систем, а також сучасні тенденції розвитку засобів масової інформації, показані шляхи створення такої моделі, яка забезпечує функціонування засобів масової інформації як каналу масової комунікації, що сприяє розвитку демократії [23].

Більш повному уявленню про журнальну публіцистику періоду, що досліджується, сприяє ознайомлення з працями російських дослідників з цієї проблематики, оскільки українські та російські журнали, перебуваючи тоді в єдиному загальносоюзному інформаційному полі, мали чимало спільних рис. З огляду на це тематично найближчими до нашого дослідження є праці О. М. Єсикової, яка досліджувала трансформацію публіцистичного жанру на сторінках журналу «Огонек» в роки перебудови [24]. Проблеми журнальної публіцистики перебували і в колі наукових інтересів О. М. Петропавловської, яка вивчала особливості висвітлення історії в літературно-художніх та громадсько-політичних журналах «Знамя», «Новый мир», «Октябрь» у 1985–1991 рр. [25]. Проблеми історії на сторінках журналу «Огонек» в 1987–1991 рр. вивчала також О. Д. Соловйова [26].

Висновок. Таким чином, є підстави стверджувати, що, незважаючи на наявність різнопланових публікацій, які були видані у радянський період та в роки незалежної України, тема журнальної публіцистики та її ролі в національному відродженні та утвердженні української державності в період перебудови (1985–1991 рр.) розроблена досить поверхово і фрагментарно. Аналіз опублікованих праць показує, що переважна більшість дослідників розглядають проблему здебільшого в літературознавчому контексті, залишаючи поза увагою її суспільно-політичну і власне історичну складову, з'ясування місця журнальної публіцистики в медіасередовищі перехідного періоду як важливого чинника демократизації життя суспільства.

Сучасна українська історіографія поки що торкається лише окремих аспектів журнальної публіцистики, яка в добу перебудови, за визнанням читацької аудиторії, була одним із актуальних жанрів. Наявні праці лише окреслюють можливі напрями таких досліджень і не дають цілісного і об'єктивного бачення особливостей функціонування літературно-художніх та громадсько-політичних журналів в обраних нами хронологічних рамках.

Список використаних джерел

1. Костишева С. О. До питання про природу трансформаційних процесів у системі друкованих ЗМІ України другої половини 80-х – першої половини 90-х рр. ХХ ст. // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: міжвідомчий зб. наук. праць. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 9. – С. 332–352; Желіховська Н. Висвітлення проблем розвитку української культури на сторінках журналів «Київ» і «Вітчизна» у часи радянської перебудови (1985–1990) // Образ: щорічний наук. зб. – К., 2010. – Вип. 11. – 120 с.; Нечипоренко Л. І. Еволюція української преси в контексті реформування суспільства (1985–1991 рр.) // Література та культура Полісся. – 2012. – Вип. 69. – С. 366–373; Михайлин І. Л. Історія української журналістики. – Х.: ХІФТ, 2000. – 279 с.
2. Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Л.: Світ, 1993.
3. Українська періодика: історія і сучасність: тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теор. конф., (9–10 груд. 1993 р.) / редкол.: М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. – Львів, 1993. – 272 с.; Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. Четвертої Всеукр. наук.-теор. конф., (19–20 груд. 1997 р.) / ред. М. М. Романюк. – Львів, 1997. – 296 с.; Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. Десятої Всеукр. наук.-теор. конф., (Львів, 31 жовт. – 1 листоп. 2008 р.) / ред. М. М. Романюк; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. – Львів, 2008. – 776 с.
4. Нечиталюк М. Ф. Методологічні проблеми історико-журналістських досліджень // Українська періодика: Історія і сучасність: тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теор. конф., (9–10 груд. 1993 р.). – Л., 1993. – С. 17–22; Методологічні засади історико-журналістської науки // Українська преса: хрестоматія. Т. І. Преса Східної України 60-х років ХІХ ст. / за ред. М. Ф. Нечиталюка. – Л., 1999.
5. Нечиталюк М. Ф. Про методику вивчення та принципи видання пресових текстів (деякі питання текстології) // Українська періодика: Історія і сучасність: доп. та повідомл. Третьої Всеукр. наук.-теор. конф., (22–23 груд. 1995 р.). – Л., 1995. – С. 18–27.
6. Нечиталюк М. Ф. Проблеми вивчення історії української журналістики (деякі підсумки на перспективу) // Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». – 2001. – Вип. 21. – С. 363–370.
7. Чекмишев О. В. Українська журналістика на перехідному етапі // Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє / за ред. проф. В. В. Різуна. – К.: РВЦ «Київ. ун-т», 1997. – С. 21–45.
8. Різун В. В., Скотникова Т. В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві. – К.: Преса України, 2008. – С. 137–138.
9. Барановська І. М. Українська періодика у проблематиці журналістикознавчих досліджень (на матеріалах кандидатських і докторських дисертацій 1980–1990-х рр.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1604>.
10. Костишева С. О. З історії ліквідації компартійної системи друкованих ЗМІ в Україні 19–21 серпня 1991 р. // Наукові записки. Історичні науки: зб. наук. статей Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім.

- М. П. Драгоманова, 2001. – Вип.38. – С. 29–36; Костишева С.О. До питання про природу трансформаційних процесів у системі друкованих ЗМІ України другої половини 80-х – першої половини 90-х рр. ХХ ст. // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: міжвідомчий зб. наук. праць. – Вип. 9. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – С. 332–352; Костишева С.О. До питання про становлення інформаційної присутності України за кордоном (кінець 80-х – перша половина 90-х рр. ХХ ст. // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2004. – № 8. – С. 515–526.
11. Желіховська Н. Висвітлення проблем розвитку української культури на сторінках журналів «Київ» і «Вітчизна» у часи радянської перебудови (1985–1990) // Образ: щорічний наук. зб. – К., 2010. – Вип. 11. – 120 с.; Желіховська Н. Висвітлення проблем суспільної моралі та ідеології на сторінках журналів «Київ» і «Вітчизна» у період суспільно-політичних змін (1985–1990) (Журналістика) [Електронний ресурс]. Режим доступу: vuzlib.com/content/view/1533/43/. Назва з екрану.
  12. Желіховська Н. Трансформація концепції української публіцистики перехідного періоду (1985–1990 рр.) // Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного медійного простору: зб. наук. праць / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Галицький ін-т ім. В. Чорновола. – Тернопіль; Львів: Піраміда, 2008. – Т. 1. – С. 49–53.
  13. Усманова О. В. Журнал «Дзвін» як тип літературно-мистецького видання другої половини ХХ – початку ХХІ століття // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2014. – № 1–2. – С. 145–149.
  14. Нечипоренко Л. І. Еволюція української преси в контексті реформування суспільства (1985–1991 рр.). // Література та культура Полісся. – 2012. – Вип. 69. – С. 366–373.
  15. Плачинда С. Як нам далі жити // Золоті ворота. – 1991. – № 1. – С. 42–47.
  16. Мануилова Е. В. Политизация украинской прессы в эпоху перестройки (1985–1991 гг.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://scaspee.com/6/post/2013/07/the-politicization-of-the-ukrainian-press-in-the-era-of-perestroika-1985-1991-yy-c-v-manuilova.html>. Название с экрана.
  17. Тимошик М. С. Українська журналістика в умовах наступу консервативних сил на демократію і гласність (1990–1991) // Вісник Київського університету: Журналістика. – 1992. – Вип. 24. – С. 20–28.
  18. Горевалов С. І. Військова журналістика України: Історіографія проблеми // Українська періодика: Історія і сучасність: доп. та повідомл. Восьмої Всеукр. наук.-теор. конф., (Львів, 24–26 жовт. 2003 року) / ред. М. М. Романюк. – Львів, 2003. – С. 721–731.
  19. Трачук Т. А. Питання періодизації історії українського журналістикознавства // Наукові записки Інституту журналістики / Київ. нац. ун-т; Ін-т журналістики КНУ. – К.: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – Т. 14. – С. 95–101.
  20. Романюк М. Історія української преси: Проблеми періодизації // Збірник праць НДЦ періодики / ред. М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. – Львів, 1994. – Вип. 1. – С. 6–13; Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття. – Л., 2000. – 110 с.

21. Дашкевич Я. Р. Історія журналістики та завдання пресографії // Українська періодика: Історія і сучасність: доп. та повідомл. Сьомої Всеукр. наук.-теор. конф., (Львів, 17–18 трав. 2002 р.) / ред. М. М. Романюк. – Львів, 2002. – С. 24–30.
22. Глушко О. К. «Вищий пілотаж» журналістики // Наукові записки Інституту журналістики: зб. наук. праць Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2006. – Т. 22. – С. 115–122.
23. Костирев А. Г. Вплив засобів масової інформації на демократизацію політичного життя України // Нова політика. – 2001. – № 6. – С. 26–29; Костирев А. Г. Соціально-відповідальна модель функціонування засобів масової інформації як чинник суспільної злагоди в демократичному суспільстві // На шляху до суспільної злагоди. – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2001. – С. 75–84.
24. Есикова Е. М. Публицистический дискурс журнала «Огонек» в эпоху Перестройки // Писатель и время: формы диалога: материалы XV Шешуковских чтений. – М.: Интеллект-центр, 2010. – С. 47–54; Есикова Е. М. Стиль публикаций журнала «Огонек» в эпоху перестройки: между советским и демократическим дискурсами // Вестник Российского университета дружбы народов. – 2011. – № 2. – С. 84–90.
25. Петропавловская Е. М. Власть и интеллигенция в советском обществе (освещение истории взаимоотношений на страницах журналов «Знамя», «Новый мир», «Октябрь» за период 1985–1991 гг.) // Вестник Чувашского университета. Серия «Гуманитарные науки». – 2008. – № 1. – С. 62–65; Петропавловская Е. М. Проблема взаимоотношений власти и общества в советской истории на страницах литературно-художественных и общественно-политических журналов «Знамя», «Новый мир», и «Октябрь» периода перестройки (1985–1991 гг.) // Россия в XX веке, общество и власть: проблемы региональной истории, историографии и источниковедения: материалы межвуз. науч.-практ. конф., (12 дек. 2007 г.) / Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т. – Н. Новгород, 2008. – С. 107–112.
26. Соловьева Е. Д. Историческая тематика журнала «Огонек» в период перестройки (на материалах 1990 года) // Вопросы российской и всемирной истории: материалы межвуз. V науч.-практ. конф. «Дискуссионные вопросы российской истории в вузовском и школьном курсах». – Арзамас: АГПИ, 2002. – С. 78–82; Соловьева Е. Д. Историческое обоснование «обновления социализма» в публицистике журнала «Огонек» перестроечного периода (на материале 1989–1990 гг.) // Отечественная история XIX–XX веков: историография, новые источники: материалы регион. межвуз. науч.-практ. конф. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2003. – С. 140–143.

References

1. Kostylieva S. O. Do pytannia pro pryrodu transformatsiinykh protsesiv u systemi drukovanykh ZMI Ukrainy druhoi polovyny 80-kh – pershoi polovyny 90-kh rr. XX st. // Problemy istorii Ukrainy: Fakty, sudzhennia, poshuky: mizhvidomchyi zb. nauk. prats. – K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2003. – Vyp. 9. – S. 332–352; Zhelikhovska N. Vysvitlennia problem rozvytku ukrainskoi kultury na storinkakh zhurnaliv «Kyiv» i «Vitchyzna» u chasy radianskoi perebudovy (1985–1990) // Obraz: shchorichniy nauk. zb. – K., 2010. – Vyp. 11. – 120 s.; Nechyporenko L. I. Evoliutsiia ukrainskoi presy v konteksti reformuvannia suspilstva (1985–1991 rr.) // Literatura ta kultura Polissia. – 2012. – Vyp. 69. – S. 366–373; Mykhailyn I. L. Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky. – Kh.: KhIFT, 2000. – 279 s.
2. Zasoby masovoi informatsii y utverdzhennia derzhavnoho suverenitetu Ukrainy: zb. materialiv nauk.-prakt. konf. – Lviv: Svit, 1993.
3. Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: tezy dop. i povidoml. Vseukr. nauk.-teor. konf., (9–10 hrud. 1993 r.) / redkol.: M. M. Romaniuk (vidp. red.) ta in. – Lviv, 1993. – 272 s.; Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. Chetvertoi Vseukr. nauk.-teor. konf., (19–20 hrud. 1997 r.) / red. M. M. Romaniuk. – Lviv, 1997. – 296 s.; Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. Desiatoi Vseukr. nauk.-teor. konf., (Lviv. 31 zhovt. –1 lystop. 2008 r.) / red. M. M. Romaniuk; vidp. red. L.V. Snitsarchuk. – Lviv, 2008. – 776 s.
4. Nechytaliuk M. F. Metodolohichni problemy istoryko-zhurnalistykykh doslidzhen // Ukrainska periodyka: Istoriia i suchasnist: tezy dop. i povidoml. Vseukr. nauk.-teor. konf., (9–10 hrud. 1993 r.). – L., 1993. – S. 17–22; Metodolohichni zasady istoryko-zhurnalistykykh nauky // Ukrainska presa: khrestomatiiia. T. I. Presa Skhidnoi Ukrainy 60-kh rokiv XX st. / za red. M. F. Nechytaliuka. – L., 1999.
5. Nechytaliuk M. F. Pro metodyku vyvchennia ta pryntsyipy vydannia presovykh tekstiv (deiaki pytannia tekstolohii) // Ukrainska periodyka: Istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. Tretoi Vseukr. nauk.-teor. konf., (22–23 hrud. 1995 r.). – L., 1995. – S. 18–27.
6. Nechytaliuk M. F. Problemy vyvchennia istorii ukrainskoi zhurnalistyky (deiaki pidsumky na perspektyvu) // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia «Zhurnalistyka». – 2001. – Vyp. 21. – S. 363–370.
7. Chekmyshev O. V. Ukrainska zhurnalistyka na perekhidnomu etapi // Redaktsiino-vydavnycha sprava: dosvid, problemy, maibutnie / za red. prof. V. V. Rizuna. – K.: RVTs «Kyiv. un-t», 1997. – S. 21–45.
8. Rizun V. V., Skotnykova T. V. Metody naukovykh doslidzhen u zhurnalistykoznavstvi. – K.: Presa Ukrainy, 2008. – S. 137–138.
9. Baranovska I. M. Ukrainska periodyka u problematytsi zhurnalistykoznavchykh doslidzhen (na materialakh kandydatskykh i doktorskykh dysertatsii 1980–1990-kh rr.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1604>.
10. Kostylieva S. O. Z istorii likvidatsii kompartiinoi systemy drukovanykh ZMI v Ukraini 19–21 serpnia 1991 r. // Naukovi zapysky. Istorychni nauky: zb. nauk. statei Nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova. – K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2001. – Vyp. 38. – S. 29–36; Kostylieva S. O. Do pytannia pro pryrodu transformatsiinykh protsesiv u systemi drukovanykh ZMI Ukrainy druhoi polovyny

- 80-kh – pershoi polovyny 90-kh rr. XX st. // Problemy istorii Ukrainy: Fakty, sudzhennia, poshuky: mizhvid. zb. nauk. prats. – K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2003. – Vyp. 9. – S. 332–352; Kostylieva S. O. Do pytannia pro stanovlennia informatsiinoi prysutnosti Ukrainy za kordonom (kinets 80-kh–persha polovyna 90-kh rr. XX st. // Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. – 2004. – № 8. – S. 515–526.
11. Zhelikhovska N. Vysvitlennia problem rozvytku ukrainskoi kultury na storinkakh zhurnaliv «Kyiv» i «Vitchyzna» u chasy radianskoï perebudovy (1985–1990) // Obraz: shchorichnyi nauk. zb. – K., 2010. – Vyp. 11. – 120 s.; Zhelikhovska N. Vysvitlennia problem suspilnoi morali ta ideolohii na storinkakh zhurnaliv «Kyiv» i «Vitchyzna» u period suspilno-politychnykh zmin (1985–1990) (Zhurnalistyka) [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: vuzlib.com/content/view/1533/43/. Nazva z ekranu.
  12. Zhelikhovska N. Transformatsiia kontseptsii ukrainskoi publitsystyky perekhidnoho periodu (1985–1990 pp.) // Tvorchy ta orhanizatsiini osoblyvosti funktsionuvannia suchasnoho mediinoho prostoru: zb. nauk. prats / Nats. un-t «Kyievo-Mohylianska akademiia», Halytskyi in-t im. V. Chornovola. – Ternopil; Lviv: Piramida, 2008. – T. 1. – S. 49–53.
  13. Usmanova O. V. Zhurnal «Dzvin» yak typ literaturno-mystetskoho vydannia druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia // Derzhava ta rehiony. Seriia: Sotsialni komunikatsii. – 2014. – № 1–2. – S. 145–149.
  14. Nechyporenko L. I. Evoliutsiia ukrainskoi presy v konteksti reformuvannia suspilstva (1985–1991 rr.) // Literatura ta kultura Polissia. – 2012. – Vyp. 69. – S. 366–373.
  15. Plachynda S. Yak nam dali zhyty // Zoloti vorota. – 1991. – № 1. – S. 42–47.
  16. Manuylova E. V. Politizatsiia ukrainskoi presy v epokhu perestroiky (1985–1991 hh.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://scaspee.com/6/post/2013/07/the-politicization-of-the-ukrainian-press-in-the-era-of-perestroika-1985-1991-yy-c-v-manuilova.html>. Nazva z ekranu.
  17. Tymoshyk M. S. Ukrainska zhurnalistyka v umovakh nastupu konservatyvnykh syl na demokratsiiu i hlasnist (1990–1991) // Visnyk Kyivskoho universytetu: Zhurnalistyka. – 1992. – Vyp. 24. – S. 20–28.
  18. Horevalov S. I. Viiskova zhurnalistyka Ukrainy: Istoriohrafiiia problemy // Ukrainska periodyka: Istoriiia i suchasnist: dop. ta povidoml. Vosmoi Vseukr. nauk.-teor. konf., (Lviv, 24–26 zhovt. 2003 roku) / red. M. M. Romaniuk. – Lviv, 2003. – S. 721–731.
  19. Trachuk T. A. Pytannia periodyzatsii istorii ukrainskoho zhurnalistykoznavstva // Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky / Kyiv. nats. un-t; In-t zhurnalistyky KNU. – K.: Vyd-vo KNU im. T. Shevchenka, 2004. – T. 14. – S. 95–101.
  20. Romaniuk M. Istoriiia ukrainskoi presy: Problemy periodyzatsii // Zbirnyk prats NDTs periodyky / red. M. M. Romaniuk (vidp. red.) ta in. – Lviv, 1994. – Vyp. 1. – S. 6–13; Romaniuk M. Ukrainske presoznavstvo na porozii XXI stolittia. – L., 2000. – 110 s.
  21. Dashkevych Ya. R. Istoriiia zhurnalistyky ta zavdannia presohrafii // Ukrainska periodyka: Istoriiia i suchasnist: dop. ta povidoml. Somoi Vseukr. nauk.-teor. konf., (Lviv, 17–18 trav. 2002 r.) / red. M. M. Romaniuk. – Lviv, 2002. – S. 24–30.
  22. Hlushko O. K. «Vyshchy pilotazh» zhurnalistyky // Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky: zb. nauk. prats Kyiv. nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. – 2006. – T. 22. – S. 115–122.
  23. Kostyriev A. H. Vplyv zasobiv masovoi informatsii na demokratyzatsiiu politychnoho zhyttia Ukrainy // Nova polityka. – 2001. – № 6. – S. 26–29; Kostyriev A. H.

- Sotsialno-vidpovidalna model funktsionuvannia zasobiv masovoi informatsii yak chynnyk suspilnoi zlahody v demokratychnomu suspilstvi // Na shliakhu do suspilnoi zlahody. – K.: Ukr. tsentr polit. menedzhmentu, 2001. – S. 75–84.
24. Esikova E. M. Publitsisticheskiy diskurs zhurnala «Ogonek» v epokhu Perestroiki // Pisatel i vremia: formy dialoga: materialy XV Sheshukovskikh chteniy. – M.: Intellekt-tsent, 2010. – S.47–54; Esikova E. M. Stil publikatsiyi zhurnala «Ogonek» v epokhu perestroiki: mezhdru sovetskim i demokraticheskim diskursami // Vestnik Rossyiskogo universiteta druzhby narodov. – 2011. – № 2. – S. 84–90.
25. Petropavlovskaya E. M. Vlast i intelligentsiya v sovetskom obshchestve (osveshcheniye istoriyi vzaimootnosheniy na stranitsakh zhurnalov «Znamia», «Novyi mir», «Oktiabr» za period 1985–1991 gg.) // Vestnik Chuvashskogo universiteta. Seriya «Gumanitarnye nauki». – 2008. – № 1. – S. 62–65; Petropavlovskaya E. M. Problema vzaimootnosheniy vlasti i obshchestva v sovetskoj istoriyi na stranitsakh literaturno-khudozhestvennykh i obshchestvenno-politicheskikh zhurnalov «Znamia», «Novyi mir» i «Oktiabr» perioda perestroiki (1985–1991 gg.) // Rossiya v XX veke, obshchestvo i vlast: problemy regionalnoi istoriyi, istoriografiyi i istochnikovedeniya: materialy mezhdru nauch.-prakt. konf., (12 dek. 2007 g.) / Nizhegor. gos. arkhitekhtur.-stroit. un-t. – N. Novgorod, 2008. – S. 107–112.
26. Solovjeva E. D. Istoricheskaya tematika zhurnala «Ogonek» v period perestroiki (na materialakh 1990 goda) // Voprosy rossiyskoj i vseмирnoy istoriyi: materialy mezhdru. V nauch.-prakt. konf. «Diskussionnye voprosy rossiyskoj istoriyi v vuzovskom i shkolnom kursakh». – Arzamas: AGPI, 2002. – S. 78–82; Solovjeva E. D. Istoricheskoe obosnovaniye «obnovleniya sotsializma» v publitsystike zhurnala «Ogonek» perestrochnogo perioda (na materiale 1989–1990 gg.) // Otechestvennaya istoriya XIX–XX vekov: istoriografiya, novye istochniki: materialy region. mezhdru. nauch.-prakt. konf. – N. Novgorod: NNGASU. – 2003. – S. 140–143.

V. V. Danilevsky

History of Ukrainian journalism (1985 – 1991): historiography of the independence period

The historiography of the years of independence of Ukraine on the problem of covering the history of the functioning of Ukrainian literary, literary-artistic and socio-political periodicals as a carrier of a national idea, a means of forming patriotism and a consolidating factor of society during the years of reorganization (1985 – 1991) is analyzed. It is stated that a qualitatively new period in the development of Ukrainian historiography began with the acquisition of state independence by Ukraine (1991 – beginning of the 21st century). The principles of class system and party spirit inherent in Soviet historiography have receded. The opportunities for an impartial, devoid of ideological dictate study of conceptual and thematic features of Ukrainian journalism in the period of restructuring, clarification of the role and place of literary, social and political magazines in the process of revival of the national idea and struggle for statehood have been opened.

Keywords: magazines, journalism, historiography, restructuring, press, publications, political journalism, society, journal.

В. В. Данилевский

История украинской журнальной публицистики (1985 – 1991 гг.): историография периода независимости

Проанализировано историографию периода независимости Украины, посвященную проблеме освещения истории функционирования украинской литературно-художественной и общественно-политической журнальной периодики как носителя национальной идеи, средства формирования патриотизма и консолидирующего фактора общества в годы перестройки (1985 – 1991 гг.). Констатируется, что качественно новый период в развитии украинской историографии начался с обретением Украиной государственной независимости (1991 – начало XXI в.). Отошли в прошлое присущие советской историографии принципы классовости и партийности. Открылись широкие возможности для беспристрастного, лишённого идеологического диктата изучения концептуально-тематических особенностей украинской журнальной публицистики в период перестройки, выяснения роли и места литературно-художественных и общественно-политических журналов в процессе возрождения национальной идеи и борьбы за утверждение украинской государственности.

Ключевые слова: журналы, журналистика, историография, перестройка, пресса, публикации, публицистика, общество, журнал.